

Palveluiden oikea-aikaisuus ja yhteensovittaminen vankilasta vapautuvan tueksi

Vapautuvan vangin jatkopolkua ja tukea polulle suunnitellaan hyvissä ajoin ennen vapautumista. Tiedonkoonnin ja -siirron toteuttamiseksi eri viranomais- ja järjestötoimijoiden välillä on kehitetty toimintatapoja. Vangit ovat aktiivisesti mukana prosessissa.

Malli on arvioitu¹ Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokran ja Euroopan sosiaalirahaston TL 5 -hankkeiden Osallisuuden palaset -kehittämistyötä. Arvio on tehty Sokra-hankkeen päätoteuttaja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa.

Kehittäjä

Vankeusaika mahdollisuutena! Yhteisasiakkuus sosiaalista osallisuutta ja työllistymistä tukevilla verkostoissa (ESR 2016–2019). Toimintamalli on arvioitu osana Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokran ja ESR TL5 -hankkeiden yhteistä Osallisuuden palaset -kehittämistyötä.

Kehittäjän yhteyshenkilö: Eila Lempiäinen, eila.lempiainen(at)om.fi, Rikosseuraamuslaitos

Mallin kuvaus

Vapautuvien vankien eheidän palveluketjujen toteuttamiseksi on kehitetty rakenteita ja hyväksi havaittuja toimintatapoja tiedon kokoamiseksi sekä sen siirtämiseksi eri toimijoiden välillä. Ennen henkilön vankilasta vapautumista kartoitusjakson aikana kootaan tietoja hänen tilanteestaan, kuten työ- ja toimintakyvystä, työ- ja koulutushistoriasta, toimeentulosta, sekä palveluiden tarpeesta. Asiakas on prosessissa aktiivinen toimija, ja hänen motivaationsa ja tavoitteensa otetaan huomioon kartoituksessa. Työntekijät TE- ja TYP-palveluista jalkautuvat rangaistuslaitoksiin palvelutarpeen arvioimiseksi. Palvelutarpeen arviointi voidaan tehdä myös etänä videoyhteydellä. Vapautuvasta vangista kootut tiedot voidaan myös lähettää hänen suostumuksellaan eteenpäin palvelujärjestelmässä TE-toimistolle tai TYP-palveluihin

¹ Malli on arvioitu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa kehitettyjen osallisuuden osa-alueiden ja lupaavan käytännön kriteerien näkökulmista Sokran toimesta hankkeen dokumentaatiota hyödyntäen.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

jo ennen hänen vapautumistaan. Suunnitelma asiakkaan palvelupolusta tehdään valmiiksi ennen vapautumista. Näin pyritään varmistamaan, että asiakas pääsisi tarvitsemiinsa palveluihin sujuvasti, jotta palveluissa ei tulisi katkoja. Asiakas saa jo varhaisessa vaiheessa tietoa palveluista ja tuesta, jota on tarjolla. Vankeusaikana laadittu suunnitelma edistää vapautuvan vangin pääsyä työhön, koulutukseen tai kuntoutukseen.

Palveluntarpeen kuvaus -lomake

Palveluntarpeen kuvaus -lomake on suunnattu vapautuville vangeille. Lomakkeen avulla voidaan tunnistaa asiakkaan sosiaali-, terveys- ja työllisyyspalveluiden tarve. Lomakkeella kerätyt tiedot voidaan lähettää eri palveluihin jo ennen vapautumista, mikä sujuvoittaa kokonaisvaltaista palvelutarpeeseen tutustumista ja monialaisten palveluiden järjestämistä asiakkaalle. Tietojen lähettämiseen tarvitaan vangin suostumus. Vaihtoehtona palveluntarpeen kuvaus -lomakkeelle voidaan käyttää vapautumissuunnitelmaa, joka täytetään kaikista vangeista ennen vapautumista. Suunnitelman täyttäjälle on ohjeet palvelutarvetiedon kuvaamiseksi. Suunnitelman mukana tulee toimintaohje, jonka mukaisesti lomakkeella kerättyä tietoa toimitetaan palvelujärjestelmälle laitoksen ulkopuolelle. Ohjeissa otetaan huomioon mm. tietosuoja sekä tietojen välitysajankohta.

TE- ja TYP-yhteistyö

Täytetty palvelutarpeita kuvaava lomake lähetetään TE-toimiston RISE-yhteyshenkilölle tai TYP-verkostolle 3-6 kuukautta ennen vangin vapautumista. Joillain alueilla RISEllä on TE-yhdyshenkilöjärjestelmä tukemassa tiedonvaihtoa. Myös TYPissa voi olla RISE-yhdyshenkilöitä alueesta riippuen. Esimerkiksi jos asiakkaalla on monialaisen yhteispalvelun tarve (TE, kunta, KELA), hän on työtön ja hänen tavoitteenaan on työllistyminen tai koulutus 2 vuoden sisällä, otetaan yhteyttä TYP-verkostoon. Vankilaan jalkautuva TE-toimiston työntekijä tarjoaa kaikkia TE-palveluja, joita on mahdollista toteuttaa vankilaympäristössä: työnhaun aloittaminen, palveluntarpeen kartoittaminen, ammatinvalintaohjaus, työllistymissuunnitelma, kuntapalvelut sekä neuvontapalvelu. TE-toimiston asiantuntija tuntee vangin suunnitelman sekä vangin ja vankilan työntekijän, jolloin vankeusaikana alkanutta yhteistyötä on helppo jatkaa vapautumisen jälkeen. Ennen vapautumista voidaan myös tehdä valmiiksi kuntouttavan työtoiminnan sopimus tai sopimusta työkokeilusta.

Kohderyhmä

Osapuolina ovat vankilan työntekijät ja erityisesti vapautumista odottavat vangit. Vankilan ulkopuolella osapuolia ovat TE-toimisto ja paikalliset TYPit, joiden kautta asiakas voi ohjautua muihin palveluihin. Esimerkiksi sote-palvelujen ja vankilan yhteistyön välittäjänä voi toimia järjestö, joka kulkee vapautuvan vangin vierellä ja välittää tietoa ja ohjaa palveluihin.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kehitetyn toiminnan myötä entisellä vangilla on vankilasta vapauduttuaan parempi mahdollisuus integroitua palveluihin ja yhteiskuntaan. Rise saa yhteistyöstä muiden toimijoiden kanssa tukea uusintarikollisuuden vähentämiseen. Samalla Risen kuntoutus- ja työllisyyspalveluiden yhteistyökumppanit saavat paremman asiakastuntemuksen, valmista tietoa asiakkaista, ja pystyvät siten tarjoamaan jouhevamman siirtymän palveluun ja siirtymiä palvelujen välillä. Yhteiskunnan tasolla parannetaan turvallisuutta, hyvinvointia ja resurssien tehokkaampaa käyttöä.

Tarve uudelle toimintatavalle

Rikostaustaisten työmarkkina-asema on usein heikko jo ennen rangaistuksen alkamista. Rangaistuksen jälkeen työmarkkinoille pääsyyn liittyy useita haasteita, jotka liittyvät muun muassa rangaistuksen aiheuttamaan leimautumiseen, rikosrekisterimerkinnän aiheuttamaan ammattialojen rajautumiseen, vapausrangaistuksen työelämään aiheuttaman katkon vaikutuksiin sekä rikostaustaisen mahdollisiin päihde- ja mielenterveysongelmiin, koulutuspuutteisiin tai muihin työ- ja toimintakyvyn rajoitteisiin.

Rikosseuraamuslaitos ja työ- ja elinkeinoministeriö ovat tehneet yhteistyösopimuksen, jossa todetaan tavoitteeksi jo rangaistuksen aikana tukea henkilön työ- ja koulutussuunnitelmia. Rangaistusajan käynnistyneiden prosessien ei pitäisi katketa rangaistuksen suorittamisen jälkeen. TE-toimiston prosessit eivät myöskään katkea rangaistuksen täytäntöönpanon alkaessa.

Uusia toimintatapoja on kehitetty Vankeusaika mahdollisuutena! -hankkeessa

Hankkeen aikana kehitettiin myös järjestö-viranomaisyhteistyötä Jyväskylässä ja Lappeenrannassa. ViaDia ry teki yhteistyötä vankiloiden, työvoimapalveluiden ja kunnan palveluiden kanssa, jotta vapautumisen prosessista tulisi entistä sujuvampi. Palvelupolkujen sujuvoittamiseksi hankkeessa työstettiin toimintatapoja tietojen koontia ja välitystä varten. TE-palvelut jalkautuivat vankiloihin Varsinais-Suomessa sekä Uudellamaalla. Helsingin Suomenlinnan vankilassa ja Helsingin yhdyskuntaseuraamustoimistossa kokeiltiin asiakkaan ohjaamista suoraan TYP-palveluun rangaistuksen suorittamisen aikana. TYP-kartoitusjaksoja pilotoitiin vankeusaikana Sukevan vankilassa. Palvelutarpeen kuvaus -lomaketta kehitettiin ja kokeiltiin TYP-verkostojen kanssa yhteistyössä Itä- ja Pohjois-Suomen alueella.

Polkua vankilasta siviiliin sujuvoitetaan myös järjestöjen ja viranomaisten välisellä yhteistyöllä, jossa ovat mukana vankilat, työvoimapalvelut ja kunnan palvelut. Tietoja vapautuvan vangin tilanteesta (työ-, koulutus- ja asumistarpeet) voidaan lähettää järjestölle,

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

joka toimii vapautuvan vangin asioiden välittäjänä eri palveluiden suuntaan. Järjestöstä käy myös työntekijä vankilassa keskustelemassa vapautuvien kanssa heidän toiveistaan ja haasteistaan vapautumisen jälkeiseen tilanteeseen liittyen. Järjestö laittaa vireille asunnon järjestämisen ja selvittää vapautuvan mahdollisuuksia päästä työpaja - tai kuntouttavaan työtoimintaan. Vangille tarjotaan mahdollisuutta päästä mukaan järjestön työtoimintaan. Järjestön ja vankilan yhteistyö mahdollistaa vankilassa aloitetun työpajatoiminnan jatkumisen vapautumisen jälkeen. Yhteistyö on helppoa vapautumisen jälkeen, koska yhteistyökumppanit ovat tutustuneet toisiinsa jo rangaistusaikana. Ymmärrys vapautuvan vangin tilanteesta on tukenut palveluihin ja toimintoihin ohjaamisesta ja helpottanut palveluihin pääsyn haasteiden selättämisessä.

Mallin arviointi

Osallisuuden toteutuminen mallissa

Osallisuutta edistävän mallin myötä ihminen kohdataan uudessa roolissa palvelujen asiakkaana ja yhteiskunnan jäsenenä. Ihminen nähdään tulevaisuudessa työntekijänä tai opiskelijana, ja häntä tuetaan tavoitteidensa saavuttamisessa.

Vankila saa uuden roolin käytännön myötä: se tukee ihmisen vapautumisen jälkeistä aikaa. Työn tekemisessä on uudenlainen asenne, kun toimintaa suunnataan keskittymään ihmisen tulevaisuuteen, vahvuuksiin ja niiden tukemiseen.

Vankilan ja sen ulkopuolisten palveluiden välille kehitetään aktiivista ja pysyvää yhteistyötä, jotta vapautuva vanki saavutettaisiin palveluihin helpommin. Tarkoituksena on tukea eri palveluiden välissä olevaa ihmistä, jotta palveluista olisi mahdollisimman paljon tukea hänelle. Ihminen pääsee myös itse vaikuttamaan henkilökohtaiseen palveluunsa. Vankilasta vapautuva hoitaa aktiivisesti omia asioitaan.

Osallisuus palveluihin ja yhteiskuntaan lisääntyy, kun vapautuvalle vangille tiedotetaan palveluista ja toiminnoista ja hänen oikeudestaan niihin. Tarvittaviin palveluihin pääsy oikea-aikaisesti ja asioiminen ilman rangaistusajasta johtuvia katkoksia helpottuu, jolloin osallisuus lisääntyy. Vapautumisen jälkeistä aikaa suunnitellaan yhteistyössä työntekijöiden ja vapautuvan vangin kanssa hänen toiveensa huomioiden. Suunnitelma omasta tulevaisuudesta lisää toivoa ja omaan elämään vaikuttamisen kokemusta.

Kun palvelujen jatkuvuutta on kehitetty niin, että palveluprosessi alkaa jo ennen vapautumista ja jatkuu yhä vapautumisen jälkeen, palveluun on helpompaa hakeutua myös siviilissä, kun palveluntuottaja on jo entuudestaan tuttu. Näin edistetään asiakkaan luottamusta palvelujen toimivuuteen ja sitoutumista palveluihin.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kokemusasiantuntija auttaa ViaDian työntekijöitä toimimaan rinnallakulkijoina palveluihin pääsyssä vangin vapautuessa. ViaDian työntekijä toimii ikään kuin tulkkina vapautuvan vangin ja palvelujärjestelmän välillä. Apua voi olla helpompi ottaa vastaan silloin, kun tarjolla on vertaistukea. Entinen vanki voi kokea palveluun osallistumisen haastavaksi ja viranomaiset epäluotettavina. Kokemusasiantuntijalta voi kuulla uskottavan kuvauksen siitä, miten vaikeista tilanteista voi päästä eteenpäin.

Toimintamalli lupaavana käytäntönä

Kaikilla, myös rangaistusta suorittavilla, on oikeus käyttää useita työllisyys- ja kuntoutuspalveluita. Tuki palveluihin pääsyssä on erityisen tärkeää silloin kun asiakkaiden elämässä tapahtuu muutoksia, kuten vankilasta vapautuminen. Nivelvaiheissa kuntoutus saattaa katketa ja ihminen voi jäädä yksin. Eri toimijoiden yhteistyön parempi koordinointi mahdollistaa asiakkaiden laajemman palvelujen käytön. Yhteistyö ja tiedonvaihto eri toimijoiden kesken myös säästävät kaikkien toimijoiden resursseja. Kun tuetaan asiakkaan pääsyä työhön, koulutukseen, kuntoutukseen tai palveluihin, ja uskotaan ihmisen kykyihin, autetaan ehkäisemään rikoskierrettä.

Mallintamalla uusia toimintatapoja ja määrittelemällä prosesseja ja työnkuvia mahdollistetaan niiden juurtuminen ja leviäminen. Näin edistetään myös vapautuvan vangin polkua työelämään tai koulutukseen järjestelmällisemmin, mikä tukee Rikosseuraamuslaitoksen ja työ- ja elinkeinoministeriön välisen sopimuksen tehokkaampaa ja laadukkaampaa toteuttamista.

Rangaistuksen suorittamisen edellytyksistä tulee yhdenvertaisempia, kun toimintatavat kuten tiedonvaihto eri toimijoiden välillä tulevat yhdenmukaisimmiksi.

Toimintamalli edistää yhteistyöverkostojen toimintaa ja turvaa palvelujen jatkuvuutta aiempaa paremmin. Verkostoyhteistyön käytännöt on hyvä kuvata prosessina siten, että kaikki toimijat tietävät oman vastuunsa. Yhdessä sovittu tiedonvaihdon tapa viranomaisten kesken ja järjestöjen suuntaan tekee yhteistyöstä hallittua, luotettavaa ja ennakoitavaa.

Eri laitosten välillä on suuria eroja esimerkiksi toimintakulttuurissa, asiakkaissa ja laitosten sijainnissa. Hyvin kuvatut yhteistyötyöprosessit sekä työkalut ja käytännöt tiedonsiirtoon eri toimijoiden välillä helpottavat niiden soveltamista erilaisissa toimintaympäristöissä, kun yhteistyön tavoite on kaikille osapuolille selkeä.

Toimintamallia voi soveltaa myös muiden laitosten ja siviilipalveluiden ja -toimintojen välillä, jotta siviiliin siirtyminen sujuisi jouhevammin.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

